

К. М. ПАЛАНИЧКА*

**ВИСТАВКА ДОКУМЕНТІВ НАЦІОНАЛЬНОГО
АРХІВНОГО ФОНДУ ДО 125-Ї РІЧНИЦІ ВІД ДНЯ
НАРОДЖЕННЯ СИДОРА АРТЕМОВИЧА КОВПАКА**

25 травня 2012 р. в приміщенні Центрального державного архіву громадських об'єднань України (м. Київ, вул. Кутузова, 8) відкрилася фотодокументальна виставка з нагоди 125-ї річниці від дня народження Сидора Артемовича Ковпака – одного з найвідоміших організаторів та керівників партизанського руху опору в період Другої світової війни, командира ушлявленого Сумського партизанського з'єднання, двічі Героя Радянського Союзу, державного і громадського діяча. Назва заходу відповідає його тематичній спрямованості – “Сидір Ковпак: людина, воїн, легенда”. Організатори ставили за мету об'єктивно висвітлити життєвий шлях цієї особистості, не потрапляючи під вплив радянських штампів про неї і не перекручуючи історичні факти на догоду сучасним стереотипам.

На виставці було представлено близько 100 документів і фотоматеріалів із фондів семи архівів України: Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГО України), Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г. С. Пшеничного (ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного), Галузевого державного архіву Служби безпеки України (ГДА СБ України) та Державного архіву Полтавської (Держархів Полтавської обл.) і Державного архіву Сумської (Держархів Сумської обл.) областей.

Захід відкрив та проводив директор ЦДАГО України В. С. Лоцицький. Серед учасників: Голова Державної архівної служби України О. П. Гінзбург, Голова ради Організації ветеранів України, народний депутат України П. С. Цибенко, заступник Голови Державної служби з питань інвалідів і ветеранів України С. І. Заражевський, заступник директора департаменту соціальних послуг Міністерства соціальної політики України І. О. Кисляк, заступник директора Українського інституту національної пам'яті Д. В. Веденєєв, колишній партизан з'єднання партизанських загонів Київської області В. С. Городецький, а також представники архівів – учасників виставки: директор ЦДКФФА України Н. О. Топішко, директор та заступник директора ЦДАВО України Н. В. Маковська та О. Б. Берковська, заступник директора ГДА

---

* Паланичка Катерина Миколаївна – архівіст I категорії відділу використання інформації документів Центрального державного архіву громадських об'єднань України.

Під час відкриття виставки документів та фотоматеріалів “Сидор Ковпак: людина, воїн, легенда”. Зліва направо: колишній боєць з’єднання партизанських загонів Київської області ім. М. С. Хрущова В. С. Городецький; заступник Голови Державної служби з питань інвалідів і ветеранів України С. І. Заражевський; голова ради Організації ветеранів України, народний депутат України П. С. Цибенко; Голова Державної архівної служби України О. П. Гінзбург; заступник директора департаменту соціальних послуг Міністерства соціальної політики України І. О. Кисляк; директор Центрального державного архіву громадських об’єднань України В. С. Лозицький.

ЦДАГО України, 25 травня 2012 р.

СБ України С. А. Кокін, працівники архівів, представники засобів масової інформації та громадськості.

Особливістю виставки є те, що вперше широкій громадськості комплексно подано маловідомі та зовсім не відомі документи з особового фонду С. А. Ковпака, фондів Сумського партизанського з’єднання та Українського штабу партизанського руху, що зберігаються в ЦДАГО України та складають основу експозиції. Ілюстративно доповнюють документальну частину виставки фотографії із фондів ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, Держархіву Сумської обл. та ЦДАГО України.

В експозиції представлені документи, які дозволяють скласти уявлення про життєвий шлях С. А. Ковпака. Викликають інтерес сторінки метричної книги Преображенської православної церкви Охтирського повіту Харківської губернії із записом про народження та хрещення 13 травня 1887 р. Ісидора (Сидора), “сина Артема Дмитровича Ковпака та законної дружини його Фекли Юхимівни” (Держархів Полтавської обл., ф. 1011, оп. 14, спр. 12, арк. 1, 159 зв., 160), а також особовий

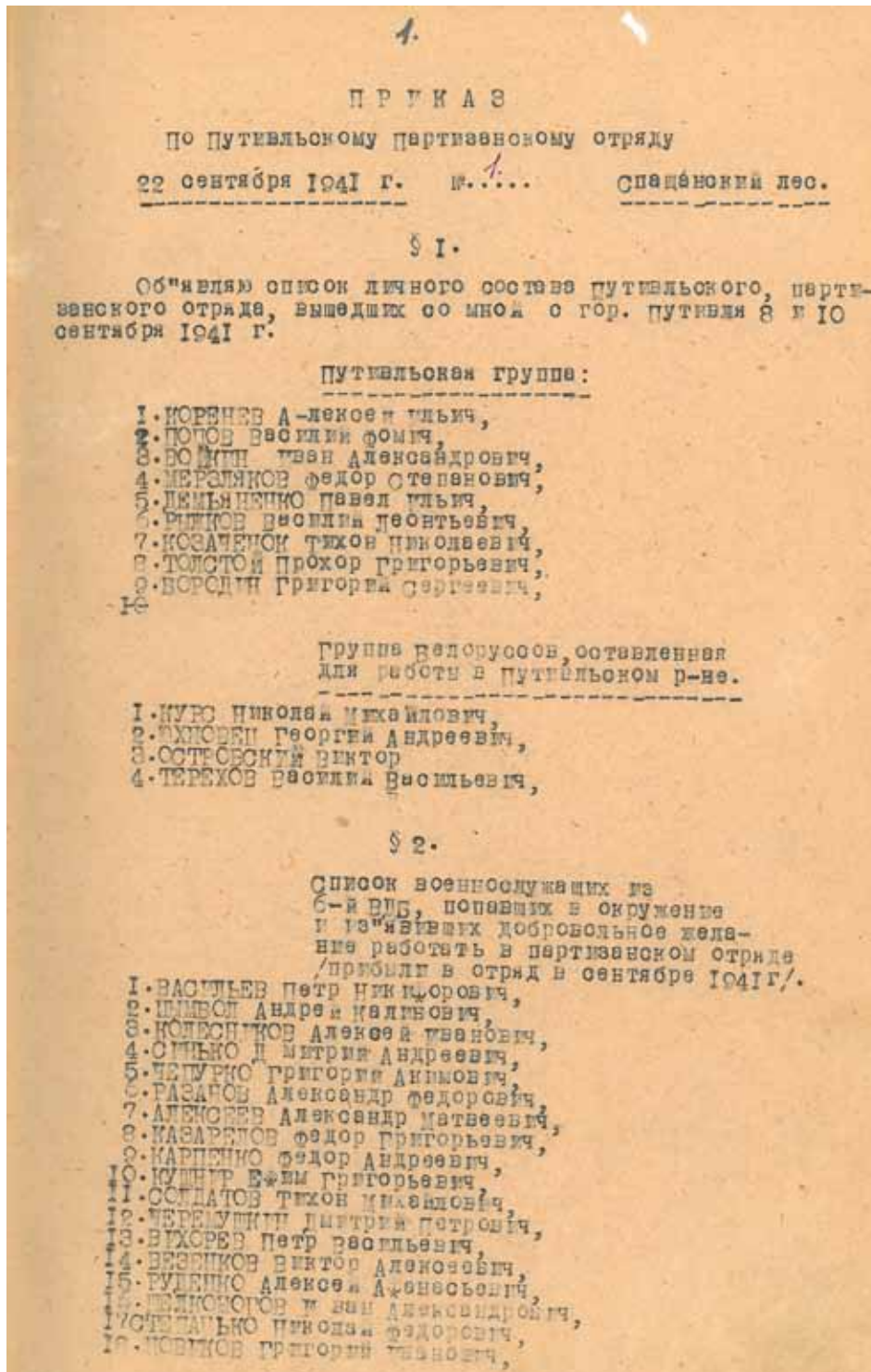

С. А. Ковпак на Володимирській гірці у м. Києві. Червень 1945 р.
ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, од. обл. 0-16669.

листок з обліку керівних кадрів та витяги із автобіографії С. А. Ковпака, заповнені власноручно в 1953 р. (ЦДАГО України, ф. 1, оп. 62, спр. 1742, арк. 126–127, 128–131 та зв.).

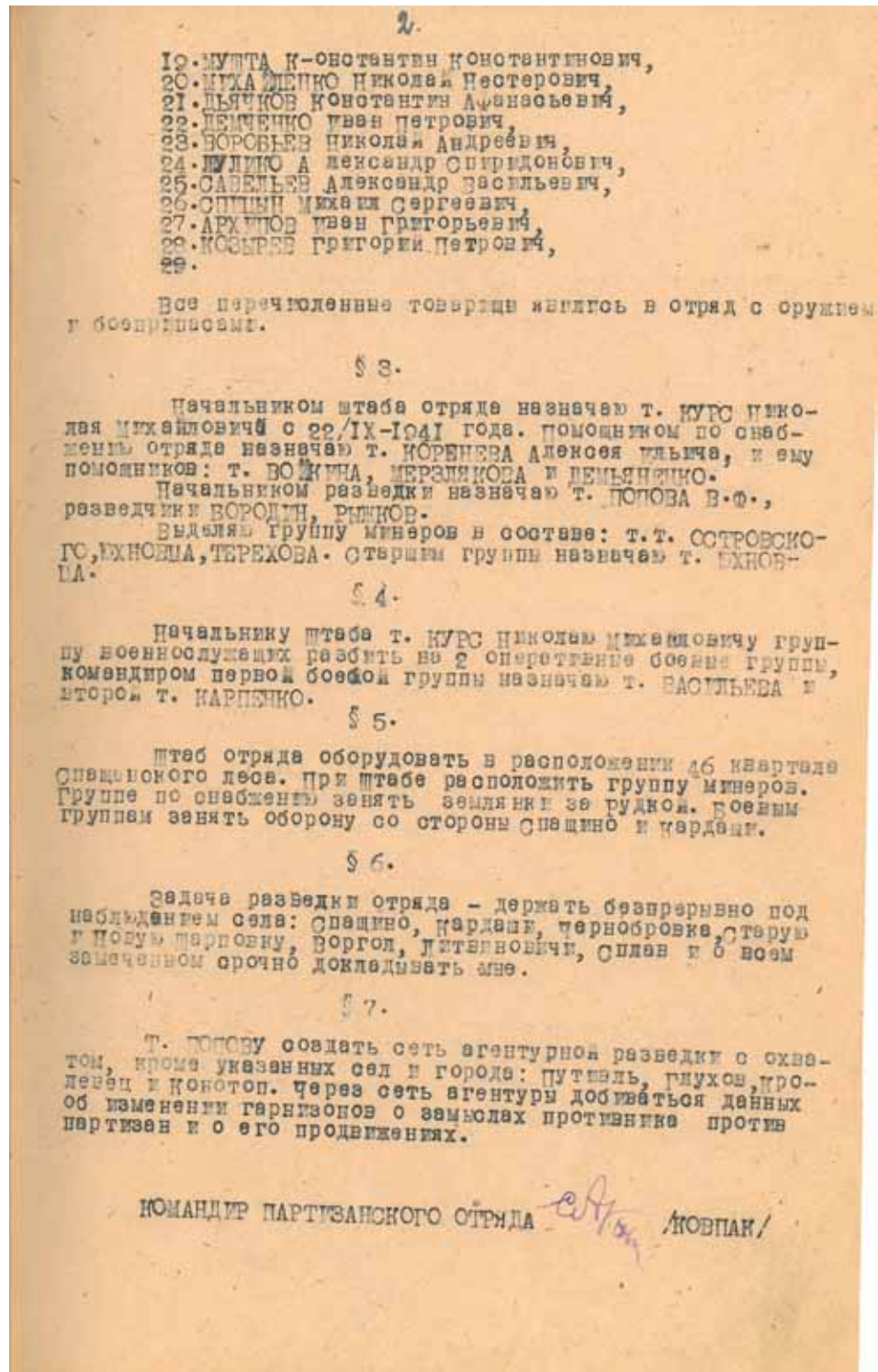
Відвідувачі ознайомилися з документами, які висвітлюють діяльність С. А. Ковпака в міжвоєнний період: служба в Російській армії, участь у громадянській війні, робота на керівних посадах радянських установ. Громадянська активність, енергійність, вміння розбиратися в людях, мислити стратегічно і відповідально особливо виявилися в роки Великої Вітчизняної війни. З початком війни Сидір Артемович Ковпак як голова Путивльського міського виконкому, починає створювати продовольчі бази для майбутніх партизанських загонів. Належний рівень організації цих баз відзначало керівництво НКВС УРСР. Так, заступник начальника Управління НКВС УРСР у Сумській області Коваль в довідці про формування партизанського загону під командуванням С. А. Ковпака у вересні 1941 р. писав, що “партизанські загоони організовані, закладена матеріальна база [...]. Умови для партизанського руху наявні” (ГДА СБ України, ф. 60, спр. 83563, т. 15, арк. 1 та зв.). Коли увечері 10 вересня 1941 р. німецькі розвідувальні підрозділи підійшли до Путивля, С. А. Ковпак зі своїми соратниками залишив місто і вирушив до Спадшанського лісу. З цього часу починається особлива сторінка в житті С. А. Ковпака і держави в цілому – партизанська боротьба з ворогом, яка стала важливим чинником у здобутті перемоги у Великій Вітчизняній війні.

Наказ № 1 по Путивльському партизанському загону про затвердження списку особового складу і призначення на командно-штабні посади. 22 вересня 1941 р.

ЦДАГО України, ф. 63, оп. 1, спр. 8, арк. 1-2.

Наказ № 1 по Путивльському партизанському загону про затвердження списку особового складу і призначення на командно-штабні посади. 22 вересня 1941 р.
 ЦДАГО України, ф. 63, оп. 1, стр. 8, арк. 1-2.

Участь С. А. Ковпака у партизанському русі – організацію та керівництво Сумського партизанського з'єднання під його командуванням в тилу ворога – ілюструють наступні виставкові документи: наказ по Путивльському партизанському загону про затвердження списку особового складу і призначення на командно-штабні посади від 22 вересня 1941 р.; повідомлення про бойову діяльність партизанського з'єднання під командуванням С. А. Ковпака; радіограми, шифрограми керівників з'єднання С. А. Ковпака та С. В. Руднева до Наркомату внутрішніх справ УРСР, в Український штаб партизанського руху з інформацією про бойові дії, перемоги та втрати партизанів; прохання щодо забезпечення загону рацією, озброєнням тощо. Викликають інтерес шифрограми С. А. Ковпаку начальника УШПР Т. А. Строкача із вказівками щодо збереження документів та матеріалів, які мають історичну цінність (2 грудня 1942 р.), (ЦДАГО України, ф. 63, оп. 1, спр. 32, арк. 38) та кінорежисера О. П. Довженка з проханням знімати на камеру бойову діяльність партизанів (9 липня 1943 р.) (ЦДАГО України, ф. 62, оп. 1, спр. 1288, арк. 200). Можливо, саме завдяки таким вказівкам збереглися документи про партизанську боротьбу в тилу ворога в роки війни.

Діяльність Сидора Артемовича Ковпака викликала повагу не лише у керівництва УШПР, але й у ворогів. Скласти уявлення про ставлення до нього супротивника дають можливість, зокрема, такі документи: витяг із меморандуму зондер-штабу "Р", радіограма-блискавка рейхсфюрера СС Г. Гімmlера групенфюреру СС фон дем Бах-Залевському з наказом будь-якою ціною захопити живим або мертвим С. Ковпака. За його видачу обіцяли винагороду в 100 тис. золотих. Німці характеризують С. А. Ковпака як витривалого, розумного бійця та командира. В Москві С. А. Ковпака називали "батьком партизанського руху".

Не можна оминати увагою ще один документ – радіограму М. С. Хрущова командуванню Сумського з'єднання (С. А. Ковпак і С. В. Руднев) про ставлення до українських націоналістів від 23 березня 1943 р., в якому перший секретар ЦК КП(б)У радить партизанам по змозі утримуватися від контактів з бійцями національних формувань, а при зіткненнях вступати з ними в бій. М. С. Хрущов наголошує на тому, що головним завданням Червоної армії і радянських партизанів є в першу чергу розгром німецької армії і вигнання окупантів з країни, а не загострення протистояння між двома течіями руху опору в Україні (ЦДАГО України, ф. 63, оп. 1, спр. 7, арк. 8–10).

Німці вбачали в партизанах потужну силу, яка суттєво впливала на їхні плани із захоплення території України, і тому різними методами вели з ними боротьбу. Серед цих методів значне місце займали пропагандистські заходи, спрямовані на те, щоб підірвати бойовий дух партизанів. Видавалися пропагандистські матеріали із закликами до партизан здаватися в полон, обіцянками винагородити їх за видачу С. А. Ковпака, розповідями про випадки аморальної поведінки парти-

Пісня “Ковпаківська” на слова
О. Новицького, музику Г. Майбороди,
написана до 60-річчя
С. А. Ковпака. 20 травня 1947 р.
ЦДАГО України, ф. 241, оп. 1,
спр. 8, арк. 13.

занських командирів, знуцання їх над партизанами та інші подібні факти. Отже, представлені на виставці документи дозволяють скласти повніше уявлення про роль Сидора Артемовича Ковпака у партизанському русі.

Також на виставці широко висвітлено громадсько-політичну діяльність С. А. Ковпака у повоєнний період: він був депутатом Верховної Ради УРСР та СРСР, заступником голови Президії Верховної Ради УРСР, головою Комісії у справах колишніх партизанів Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років, головою Українського відділення Товариства радянсько-чехословацької дружби тощо.

Під час презентації виставки демонструвався документальний фільм про С. А. Ковпака із фондів ЦДКФФА України

ім. Г. С. Пшеничного, кадри якого висвітлюють бойову діяльність та побут бійців Сумського партизанського з'єднання під його командуванням. Фільм став яскравим доповненням до виставки.

Відвідувачі виставки обмінялися думками з приводу ролі С. А. Ковпака в історії Великої Вітчизняної війни, оцінки бойової діяльності очолюваного ним Сумського партизанського з'єднання, внеску партизанів в перемогу над супротивником.

Як будь-яка непересічна особистість, постать партизанського ватажка викликає неоднозначні погляди, але при об'єктивному вивченні архівних документів важко заперечувати величезний особистий вплив С. А. Ковпака на організацію партизанських загонів, планування та проведення бойових операцій партизанів, підтримання дисципліни та бойового духу бійців. В умовах війни С. А. Ковпак виявив себе як суворий, досить жорсткий керівник, але навіть вороги відзначали владне йому справедливе ставлення до людей. У повоєнний період і до кінця життя він мав активну громадянську позицію, відстоював інтереси колишніх партизанів, вирішував питання вшанування пам'яті загиблих тощо. Суспільству потрібні приклади життя таких людей, які своєю самовідданою працею роблять внесок в покращення життя наряду і є справжньою елітою нації.